

Zgłoszenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym konsumenta oraz wpływ wierzyciela na wysokość planu spłaty

Upadłości osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej stale przybywa. Rok 2017 jest kolejnym – trzecim z rzędu – rekordowym rokiem pod względem ogłoszonych upadłości. Liczba postanowień w okolicach 5,5 tysiąca rocznie z pewnością nie zaszkodzi gospodarce, nawet jeśli nadal będzie rosnąć. Upadłość konsumenta¹ jest swoistym katalizatorem dla osób wykluczonych społecznie, dającym możliwość przywrócenia ich społeczeństwu (zob. art. 491¹ i n. p.u.²).

MATEUSZ MEDYŃSKI
BARBARA SZCZEPKOWSKA
KONRAD FORYSIAK

Po drugiej stronie barykady stoją wierzyciele, a na ich czele wierzyciele instytucjonalni w postaci banków. Przedstawiciele sektora bankowego dostrzegają, że upadłość konsumenta i możliwość umorzenia zobowiązań może stanowić dla nich poważne zagrożenie. Z drugiej strony banki bardzo rzadko biorą naprawdę aktywny udział w postępowaniach upadłościowych konsumentów, pozwalając im toczyć się w niezakłócony sposób. Czy jest to spowodowane kalkulacją ekonomiczną? Czy wierzycielowi nie opłaca się aktywny udział w postępowaniach? Oprócz powyższych kwestii niniejszy artykuł porusza także tematykę zgłoszenia wierzytelności i jego wymogów formalnych. Ponadto rozwija zagadnienie wpływu aktywności wierzyciela na wysokość zaspokojenia oraz odpowiada na pytanie, czy upadłość dłużnika jest zawsze niekorzystna dla wierzyciela w porównaniu z postępowaniem egzekucyjnym.

¹ Termin „upadłość konsumenta” stał się na tyle popularnym skrótem na określenie upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej, że na dobre zagościł w języku prawniczym i z tego względu w niniejszym artykule będzie stosowany zamiennie z określeniem ustawowym.

² Ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 2171, ze zm.), dalej: „p.u.”.

Termin na zgłoszenie wierzytelności przez wierzyciela oraz skutki uchybienia terminowi

Pismem inicjującym postępowanie upadłościowe osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej jest wniosek o ogłoszenie upadłości składany zasadniczo przez dłużnika³. Ogłoszenie upadłości konsumenckiej zwykle następuje na rozprawie, a jednym z elementów sentencji postanowienia jest wezwanie wierzycieli upadłego do zgłaszania swoich wierzytelności sędziemu-komisarzowi. Stosownie do art. 51 ust. 1 pkt 4 p.u. należy tego dokonać w terminie 30 dni od daty obwieszczenia o ogłoszeniu upadłości w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Powołany artykuł zawiera wprawdzie zapis dotyczący elektronicznego rejestru, jednak co najmniej do czerwca 2018 r. ogłoszenia będą zamieszczane w dotychczasowym publikatorze. W okresie, w którym obwieszczeń dokonuje się w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, czynność techniczną zlecenia ogłoszeń i obwieszczeń należy powierzyć syndykowi. Dzięki temu możliwe jest zachowanie „niezwłoczności”, o której mowa w tym przepisie⁴. Ustawodawca, formułując omawiany przepis, położył nacisk na możliwie najszybsze ustalenie kręgu wierzycieli, wysokości oraz kolejności zaspokojenia poszczególnych kwot. Stosownie zatem do art. 244 p.u.: „Po upływie terminu do zgłoszenia wierzytelności i sprawdzeniu zgłoszonych wierzytelności syndyk niezwłocznie sporządza listę wierzytelności, nie później niż w terminie dwóch miesięcy od upływu okresu przewidzianego do zgłaszania wierzytelności”. Jak wskazuje A. Witosz, termin na sporządzenie listy wierzytelności, określony w art. 244 p.u., ma charakter instrukcyjny, a faktyczny termin dokonania tej czynności proceduralnej zależeć będzie od liczby zgłoszeń wierzytelności i nakładu pracy związanej z ich weryfikacją na podstawie art. 243 p.u.⁵.

Pomimo że ustawodawca precyzyjnie określił termin na dokonanie zgłoszeń wierzytelności, to jego niedochowanie nie wiąże się dla wierzyciela z negatywnymi konsekwencjami (choć w praktyce zdarzały się sytuacje, w których wierzyciel wzywany był do pokrycia kosztów publikacji obwieszczenia o uzupełniającej liście wierzytelności). Powyższa teza jest aktualna jedynie przy przyjęciu założenia, że zgłoszenie nastąpiło przed sporządzeniem przez syndyka planu podziału, który odnośnie do konsumentów zwykle jest jeden w toku całego postępowania upadłościowego (w przypadku całkowitego braku majątku plan podziału nie jest sporządzany). Zasadę pominięcia zgłoszeń złożonych po podziale środków

³ Wierzycielowi przysługuje możliwość złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w dwóch przypadkach określonych w art. 8 oraz art. 9 p.u., czyli w sytuacji gdy dłużnik zaprzestął prowadzenia działalności gospodarczej oraz w przypadku gdy faktycznie prowadził działalność gospodarczą pomimo jej niezgłoszenia w rejestrze.

⁴ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe i prawo restrukturyzacyjne*, Komentarz, Warszawa 2016, Legalis, komentarz do art. 53 p.u., Nb. 7.

⁵ A. Witosz [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz* (red. A. Witosz, A. J. Witosz), Warszawa 2017, LEX, komentarz do art. 244.

1
spozędu
iczbą
ą nie
dłość
onych
ństwu

erzyciele
lkowego
owięzań
si bardzo
ściowych
. Czy jest
opłaca się
niniejszy
wymogów
wierzyciela
ść dłużni-
powaniem

upadłości osoby
wpczym i z tego
m.
, dalej: „p.u.”

uzyskanych ze sprzedaży składników masy upadłości wprost statuuje art. 252 p.u., zgodnie z którym: „Jeżeli wierzytelność została zgłoszona przez wierzyciela po upływie terminu wyznaczonego do zgłaszania wierzytelności, bez względu na przyczynę opóźnienia, czynności już dokonane w postępowaniu upadłościowym są skuteczne wobec tego wierzyciela, zgłoszenie nie ma wpływu na złożone już plany podziału, a jego uznana wierzytelność uwzględnia się tylko w planach podziału funduszków masy upadłości sporządzonych po jej uznaniu”.

Wobec powyższego bank, który nie zgłosi swoich wierzytelności w terminie, wprawdzie automatycznie nie naraża się na odmowę uznania wierzytelności, ale w przypadku gdy opóźnienie będzie na tyle poważne, że zgłoszenie nastąpi po planie podziału, bank nie otrzyma żadnych środków z tego tytułu. Bez znaczenia będzie tu ewentualny brak winy wierzyciela w uchybieniu terminowi. Jeżeli wierzytelność została zgłoszona już po zatwierdzeniu ostatecznego planu podziału (art. 337 ust. 2 i art. 347 ust. 1 pkt 5 p.u.), „pozostawia się ją bez rozpoznania”. Wynika to z faktu, że nie istnieje możliwość uwzględnienia takiej wierzytelności w dalszych czynnościach w toku postępowania, zatwierdzony plan podziału bowiem jest skuteczny wobec „spóźnionego” wierzyciela i nie może już ulec zmianie. Postępowanie w przedmiocie zgłoszenia wierzytelności dokonanego po terminie podlega umorzeniu natomiast w szczególnej sytuacji określonej w art. 252 ust. 2 zd. 1 p.u.⁶.

Powyższe zasady nie dotyczą specyficznej kategorii wierzytelności, które na liście umieszczane są z urzędu. Dotyczy to wierzytelności zabezpieczonych hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym, hipoteką morską lub przez inny wpis w księdze wieczystej lub w rejestrze okrętowym. Jeżeli wierzyciel nie zgłosi tych wierzytelności, będą one umieszczone na liście wierzytelności z urzędu. Podobnie jest z należnościami ze stosunku pracy. Jako że standardem jest zabezpieczenie kredytu hipoteką ustanawianą na nieruchomości kredytobiorcy, banki będą często mieć do czynienia z sytuacją, w której obowiązek zgłoszenia nie zmateriaлизuje się, gdyż syndyk zobowiązany będzie do umieszczenia wierzytelności kredytowej na liście z urzędu. Autorzy podzielają jednak sugestię zasadności zgłoszenia wierzytelności nawet w takiej sytuacji, przedstawioną przez D. Chrapońskiego, który wskazuje, że pomimo braku obowiązku wierzyciel winien dokonać zgłoszenia, gdyż w przeciwnym razie – w braku informacji w księgach dłużnika o wysokości zobowiązania – wierzytelność nie będzie umieszczona na liście wierzytelności lub zostanie uznana w niższej wysokości niż wynosi faktyczne zadłużenie upadłego⁷.

⁶ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, Legalis, komentarz do art. 252 p.u., Nb 3.

⁷ D. Chrapoński [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz* (red. A. Witosz, A. J. Witosz), komentarz do art. 236, pkt 3.

Wymogi formalne zgłoszenia wierzytelności

Przepisy o upadłości konsumenckiej nie regulują wymogów zgłoszenia wierzytelności, dlatego też na podstawie art. 491² ust. 1 p.u. odpowiednio stosuje się ogólne przepisy o postępowaniu upadłościowym, tj. art. 236 i n. p.u. Zgłoszenie wierzytelności, oprócz spełnienia wymogów formalnych określonych w art. 239-240 p.u., aby rzeczywiście było kompletne, musi odpowiadać także nieuregulowanym w ww. przepisach wymogom pisma procesowego przewidzianym w art. 126 i art. 128 k.p.c., takim jak oznaczenie sądu, oznaczenie rodzaju pisma, odpowiednie podpisy, wymienienie załączników.

Spełnienie wymogów formalnych zgłoszenia jest o tyle proste, że od 1.01.2016 r. **zgłoszenia wierzytelności dokonuje się na urzędowym formularzu**⁸. Formularz zdecydowanie ułatwia sporządzenie zgłoszenia oraz zapobiega wezwaniom do uzupełnienia braków formalnych i zwrotom zgłoszeń z tego powodu, a także usprawnia pracę sędziego-komisarza i syndyka, co w konsekwencji ma służyć szybkości postępowania upadłościowego. Wierzyciel w zgłoszeniu wierzytelności musi podać szereg informacji.

1. Imię i nazwisko albo nazwę wierzyciela i odpowiednio jego miejsce zamieszkania albo siedzibę, adres oraz numer PESEL albo numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku ich braku – inne dane umożliwiające jego jednoznaczną identyfikację. Oznaczenie wierzyciela ma odpowiadać wymogom oznaczenia strony w procesie. Ustawa wymienia szczegółowe dane, jakie powinna podać osoba fizyczna będąca wierzycielem. Jeżeli chodzi o inne dane umożliwiające jednoznaczną identyfikację, może to być na przykład numer paszportu z podaniem kraju wydania.

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą mogą, obok imienia i nazwiska, wskazać dodatkowo nazwę prowadzonej działalności, ale już podanie samego oznaczenia działalności bez imienia i nazwiska jest niedopuszczalne, gdyż nie spełnia wymagań prawidłowego oznaczenia osoby fizycznej. W przypadku gdy wierzycielem jest spółka cywilna, należy wskazać imiona i nazwiska wszystkich współników.

W odniesieniu do osób prawnych trzeba podać nazwę (firmę), siedzibę i adres oraz numer KRS, a w wypadku jego braku – inne dane umożliwiające jednoznaczną identyfikację, na przykład numer z innego rejestru, w tym zagranicznego, oczywiście ze wskazaniem, o jaki rejestr chodzi. Oprócz tego obowiązkowo należy podać formę organizacyjno-prawną wierzyciela, jeżeli nie jest zawarta w jego nazwie (dopuszczalne jest posłużenie się ustawowymi skrótami np. „sp. z o.o.”, „S.A.”).

Jeżeli wierzytelność zgłasza organ państwowej jednostki organizacyjnej, prawidłowe oznaczenie wierzyciela powinno zawierać określenie „Skarb

⁸ Wzór został ustalony w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 17.12.2015 r. w sprawie określenia wzoru pisemnego zgłoszenia wierzytelności oraz zakresu danych objętych zgłoszeniem wierzytelności za pośrednictwem rejestru (Dz.U. poz. 2240).

Państwa” i wskazywać właściwą jednostkę organizacyjną, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, np. „Skarb Państwa – Naczelnik Urzędu Skarbowego w Olsztynie”. Wierzyciel może podać inny adres korespondencyjny niż jego miejsce zamieszkania lub siedziba. Musi w takim wypadku podać w formularzu obydwie adresy.

2. Określenie wierzytelności wraz z należnościami ubocznymi oraz wartość wierzytelności niepieniężnej. W zgłoszeniu należy podać oznaczoną kwotę w złotych (konkretnie należy podać również kwotę należności ubocznych). Jeżeli wierzyciel posiada należność w walucie obcej (na przykład we frankach szwajcarskich), musi ją przeliczyć na walutę polską według średniego kursu walut obcych w NBP z dnia ogłoszenia upadłości, a gdy takiego kursu nie było – według średniej ceny rynkowej z tej daty, czyli według zasad takich jak w art. 251 p.u. W przypadku wierzytelności niepieniężnej konieczne jest samodzielne ustalenie jej wysokości przez wierzyciela.

Jak już była mowa, wierzyciel musi w zgłoszeniu wierzytelności wyliczyć i wskazać należności uboczne, takie jak dochodzone koszty postępowania (rozpoznawczego, zabezpieczającego, egzekucyjnego) czy odsetki. Odsetki (niezależnie od tego, czy ustawowe, czy umowne) należy obliczyć od dnia wymagalności roszczenia do dnia poprzedzającego dzień ogłoszenia upadłości (włącznie). Jeżeli np. upadłość ogłoszono 10 września, odsetki nalicza się do 9 września (włącznie). Niedopuszczalne jest określenie kwoty odsetek wyłącznie, na przykład, według formuły: „odsetki ustawowe od dnia... do dnia...”. Należy osobno obliczyć i wskazać odsetki, jako że podlegają one w całości zaspokojeniu w innej kategorii niż roszczenie główne, czyli w odniesieniu do należności głównej z kategorii pierwszej i drugiej – zaspokajają się je w kategorii trzeciej.

Formularz zgłoszenia przewiduje wpisanie kwot wierzytelności od razu w rubryki odpowiadające konkretnym kategoriom zaspokojenia. Obok należy podać także tytuł wierzytelności.

3. Dowody stwierdzające istnienie wierzytelności; jeżeli wierzytelność została uznana w spisie wierzytelności sporządzonym w postępowaniu restrukturyzacyjnym, wystarczające jest powołanie się na tę okoliczność. Należy zauważyć, że wystarczy jedynie wskazanie dowodów. Zgodnie z art. 243 ust. 2 p.u. samo złożenie dokumentów wskazanych w zgłoszeniu wierzytelności ma miejsce dopiero na wezwanie syndyka (w terminie tygodnia) w przypadku, gdy zgłoszona wierzytelność nie znajduje potwierdzenia w księgach rachunkowych lub innych dokumentach upadłego albo we wpisach w księdze wieczystej lub rejestrach. Dla ułatwienia procedowania jako dobrą praktykę wskazuje się jednak dołączenie kopii dokumentów już do zgłoszenia wierzytelności. Zwłaszcza dotyczy to postępowania upadłościowego konsumenta, gdyż nie prowadzi on ksiąg rachunkowych i często nie posiada dokumentów wskazujących na istnienie wierzytelności.

Co ciekawe, a mało popularne w praktyce, dopuszczalne jest również powołanie innych niż dokumenty dowodów przewidzianych w przepisach k.p.c. (świadkowie, biegli itp.). Jeżeli wierzytelność została uznana w spisie sporządzonym w postępowaniu restrukturyzacyjnym, z oczywistych względów wystarczy powołać się na tę okoliczność.

4. Kategoria, do której wierzytelność ma być zaliczona. Od 1.01.2016 r. występują cztery kategorie zaspokojenia wierzytelności określone w art. 342 p.u. W kategorii pierwszej znajdują się m.in. należności pracownicze, alimenty, niektóre należności z tytułu rent, należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, należności powstałe we wcześniej prowadzonym postępowaniu restrukturyzacyjnym.

Najbardziej „powszechną” kategorią zaspokojenia dla przeciętnego wierzyciela prywatnego jest kategoria druga (przed 1.01.2016 r. była to kategoria czwarta). Znajdą się w niej m.in. należności główne banków z tytułu kredytów. Odsetki od należności w kategorii drugiej zaspokajane są w kategorii trzeciej. Do obecnej kategorii czwartej natomiast zalicza się określone należności akcjonariuszy i wspólników upadłego.

5. Zabezpieczenia związane z wierzytelnością. W doktrynie rysują się na ten temat dwa poglądy. Zgodnie z pierwszym chodzi tu zarówno o zabezpieczenia rzeczowe, jak i zabezpieczenia osobiste, np. poręczenie, awal wekslowy. Niektórzy autorzy twierdzą, że jeżeli upadły ma współdłużnika, również należałoby ów fakt traktować jako zabezpieczenie wierzytelności⁹. Z kolei według drugiego poglądu, reprezentowanego m.in. przez P. Zimmermana, w zgłoszeniu należy wskazać tylko takie zabezpieczenia, które mają znaczenie w postępowaniu upadłościowym, tzn. hipotekę, zastaw, zastaw rejestrowy. Z uwagi na szczególne znaczenie czynności powierniczych w postępowaniu upadłościowym, w zgłoszeniu trzeba także podać zabezpieczenie w postaci cesji wierzytelności. Nie ma natomiast potrzeby, aby wskazywać zabezpieczenia osobiste (poręczenie, gwarancja) albo zabezpieczenia rzeczowe na majątku osób trzecich – nie mają one bowiem wpływu na sposób zaspokojenia w postępowaniu upadłościowym¹⁰.

Z punktu widzenia praktycznego można przyjąć, że prawidłowe będzie sporządzenie zgłoszenia wierzytelności zarówno według pierwszej, jak i według drugiej koncepcji, w zależności od wyboru zgłaszającego.

6. W razie zgłoszenia wierzytelności, w stosunku do której upadły nie jest dłużnikiem osobistym, przedmiot zabezpieczenia, z którego wierzytelność podlega zaspokojeniu. Chodzi tu o sytuację, w której upadły jest

⁹ Tak m.in. R. Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2016, Legalis, komentarz do art. 240 p.u., Nb 6.

¹⁰ P. Zimmerman, *Prawo...*, komentarz do art. 240 p.u., Nb 6.

tylko dłużnikiem rzeczowym zgłaszającego. Wierzyciel dysponujący prawem zaspokojenia się z przedmiotu wchodzącego w skład masy upadłości, a niebędący wierzycielem osobistym upadłego (wierzyciel rzeczowy), w zgłoszeniu zobowiązany jest wskazać przedmiot zaspokojenia – dla określenia, z jakich składników majątkowych upadłego powinien zostać zaspokojony.

7. Stan sprawy, jeżeli co do wierzytelności toczy się postępowanie sądowe, administracyjne, sądownoadministracyjne lub przed sądem polubownym. Przede wszystkim należy podać sąd albo organ administracji, przed którym toczy się postępowanie, oraz sygnaturę akt. Jeżeli chodzi o etap sprawy, wystarczy wskazać ostatnie istotne zdarzenie procesowe np. zawieszenie postępowania, wyznaczenie rozprawy, wydanie wyroku przez Sąd pierwszej instancji itp.

8. Jeżeli wierzyciel jest współnikiem albo akcjonariuszem spółki będącej upadłym – ilość posiadanych udziałów albo akcji oraz ich rodzaj. Informacja ta ma znaczenie dla kwalifikowania wierzytelności do podporządkowanej kategorii czwartej.

Zgłoszenia wierzytelności dokonać trzeba w dwóch egzemplarzach, ponieważ odpis zgłoszenia wraz z odpisami załączników sędziego-komisarza przekazuje syndykowi. Po powstaniu Centralnego Rejestru Restrukturyzacji i Upadłości wierzyciel będzie mógł dokonać zgłoszenia wierzytelności w formie elektronicznej za pośrednictwem Rejestru. Będzie to ogromne ułatwienie. Jak wskazano w projekcie ustawy: „Taka forma umożliwi wyeliminowanie braków formalnych zgłoszeń i jednocześnie ułatwi zarówno samo składanie zgłoszenia wierzycielowi, jak i przekazywanie go syndykowi. Zmiana ta stanowi krok w stronę rezygnacji z papierowych form pism procesowych na rzecz ich elektronicznych wersji. Podkreślić należy, że forma elektroniczna będzie funkcjonowała równolegle obok dotychczasowej formy papierowej, albowiem od wielu wierzycieli (w tym osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej) nie sposób wymagać formy elektronicznej”¹¹.

Przepisy dotyczące Rejestru początkowo miały wejść w życie 1.02.2018 r., jednak już wiemy, że to się nie uda. Kończy się rok 2017, a prace zmierzające do stworzenia tej skomplikowanej platformy jeszcze się nie rozpoczęły. Można jedynie mieć nadzieję, że czas oczekiwania wynagrodzi jakość, przejrzystość i łatwość w obsłudze Rejestru. Najważniejsze bowiem, by Rejestr został stworzony w taki sposób, aby faktycznie ułatwić i przyspieszyć całą procedurę. Zapewnienie możliwości zgłoszenia wierzytelności w formie elektronicznej będzie bowiem tylko drobnym elementem wśród jego funkcji.

¹¹ *Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo restrukturyzacyjne*, druk Sejmu VII kadencji nr 2824, www.sejm.gov.pl.

wierzycelności...

ysponujący prawem y upadłości, a niebę-zowy), w zgłoszeniu i określenia, z jakich pokojony.

o się postępowanie e lub przed sądem o organ administra-rę akt. Jeżeli chodzi larzenie procesowe ry, wydanie wyroku

onariuszem spółki .kcyj oraz ich rodzaj. ytelności do podpo-

óch egzemplarzach, tów sędziego-komisar-estru Restrukturyza-zenia wierzycelności . Będzie to ogromne rma umożliwi wyeli-ułtawi zarówno samo go syndykowi. Zmia-rrm pism procesowych e forma elektroniczna wej formy papierowej, ch nieprowadzących elektronicznej¹¹. iały wejść w życie Kończy się rok 2017, j platformy jeszcze się s oczekiwania wynaj-estru. Najważniejsze .by faktycznie ułatwić ści zgłoszenia wierz-y) drobnym elementem

Brak zgłoszenia wierzycelności przez wierzyciela a umorzenie zobowiązania upadłego

Wierzyciel upadłego, który chce uczestniczyć w postępowaniu upadłościowym, musi zgłosić sędziemu-komisarzowi swoją wierzycelność. Ten, kto wierzycelności nie zgłosi, nie uczestniczy z zasady w postępowaniu, tj. ani w podziale funduszy masy upadłości, ani w planie spłaty.

Jak wspomniano, wyjątkiem są wierzycelności zabezpieczone rzeczowo. Są one umieszczane na liście wierzycelności z urzędu. Dotyczy to zarówno zabezpieczonych rzeczowo wierzycieli osobistych upadłego, jak i wyłącznie rzeczowych, czyli takich, którzy mają wierzycelność wobec osoby trzeciej zabezpieczoną na majątku upadłego hipoteką, zastawem lub zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym czy hipoteką morską (to ostatnie w przypadku upadłości konsumenckiej jeszcze się nie zdarzyło).

Wśród części wierzycieli pokutuje błędne przekonanie, zgodnie z którym brak zgłoszenia wierzycelności skutkować będzie wyłączeniem jej spod umorzenia. Wierzyciele ci mają nadzieję, że jeśli nie wezmą udziału w postępowaniu upadłościowym i nie będą objęci planem spłaty, to ich wierzycelność nie zostanie umorzona i po zakończeniu całego postępowania będą mogli złożyć pozew czy dochodzić wierzycelności na podstawie istniejącego już tytułu wykonawczego. Co ciekawe, zjawisko to, niestety, dotyczy także wierzycieli instytucjonalnych, których świadomość prawna powinna być wysoka. Oczywiście powyższy pogląd jest całkowicie chybiony.

■ Zarówno w przypadku wielości wierzycieli, jak i w razie prowadzenia postępowania z udziałem jednego wierzyciela naczelną zasadą postępowania upadłościowego jest oddłużenie upadłego. **Gdy żaden wierzyciel nie zgłosi wierzycelności, nie zostanie sporządzony plan podziału. Niemniej wierzyciele – co do zasady – nie unikną skutków, o których mowa w art. 491¹² p.u. (umorzenie zobowiązań)¹².**

Nawet jeżeli wierzyciel nie brał udziału w postępowaniu (art. 491²¹ ust. 2 p.u.), ale dłużnik jego wierzycelność wskazał we wniosku o ogłoszenie upadłości, zobowiązania względem tego wierzyciela są umarzane (chyba że należą do grupy zobowiązań nieobjętych umorzeniem, o czym później). Jeżeli natomiast dłużnik we wniosku zobowiązania nie ujawnił, nie zostanie ono umorzone tylko wtedy, jeżeli było to zatajenie umyślne.

W upadłości konsumenckiej po przeprowadzeniu postępowania, a dokładniej po wykonaniu ostatecznego planu podziału, ewentualnie gdy z uwagi na brak majątku upadłego plan podziału nie został sporządzony – po zatwierdzeniu listy wierzycelności i po wysłuchaniu upadłego, syndyka i wierzycieli, sąd ustala plan spłaty wierzycieli. W wyjątkowych przypadkach (jeśli osobista sytuacja upadłego w oczywisty sposób wskazuje, że nie byłby on zdolny do dokonania jakichkolwiek spłat) sąd umarza zobowiązania

¹² R. Adamus [w:] R. Adamus, J. Beldowski, M. Geronim, B. Groele, P. Kuglarz, Z. Miczek, J. Ploch, *Upadłość konsumencka. Komentarz do nowelizacji prawa upadłościowego i naprawczego*, Warszawa 2015, s. 154.

upadłego bez ustalenia planu spłaty. Postępowanie upadłościowe konsumenta kończy się zatem zasadniczo ustaleniem planu spłaty wierzycieli, a dopiero na dalszym etapie realizowany jest podstawowy cel ustawy, czyli oddłużenie niewypłacalnego dłużnika (art. 2 ust. 1a p.u.). Wraz z ustaleniem planu spłaty sąd wskazuje, jaka część zobowiązań upadłego powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości zostanie umorzona po wykonaniu tego planu. Umorzenie obejmuje wszystkie zobowiązania upadłego powstałe przed ogłoszeniem upadłości i niewykonane według planu spłaty, niezależnie od tego, czy wierzyciel brał udział w postępowaniu, czy też nie.

Wyjątki dotyczą zobowiązań o charakterze alimentacyjnym, zobowiązań wynikających z rent z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci, zobowiązań do zapłaty orzeczonych przez sąd kar grzywny, a także co do wykonania obowiązku naprawienia szkody oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, zobowiązań do zapłaty nawiązki lub świadczenia pieniężnego orzeczonych przez sąd jako środek karny lub środek związany z poddaniem sprawcy próbie, jak również zobowiązań do naprawienia szkody wynikającej z przestępstwa lub wykroczenia stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem oraz, jak już była mowa, zobowiązań, których upadły umyślnie nie ujawnił, jeżeli wierzyciel nie brał udziału w postępowaniu (art. 491²¹ ust. 2 p.u.). Zobowiązania, których upadły nie ujawnił nieumyślnie (zagubienie starych dokumentów, umów itp. – bardzo powszechne wśród niewypłacalnych konsumentów, często niezorientowanych we własnej sytuacji i niezobowiązanych ustawą do przechowywania własnej dokumentacji związanej z zadłużeniem), również podlegają umorzeniu. Jak łatwo się domyślić, niezwykle trudno udowodnić zarzut umyślności upadłego w takiej sytuacji, a dowodzenie miałoby przecież miejsce dopiero na etapie prób dochodzenia należności przez wierzyciela po całym postępowaniu upadłościowym zakończonym postanowieniem o umorzeniu zobowiązań upadłego powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości, którym to postanowieniem dysponowałby były upadły.

Sposób procedowania w przypadku braku zgłoszeń wierzytelności

W toku postępowania upadłościowego konsumenta zdarzają się przypadki, w których do sądu nie wpływa żadne zgłoszenie wierzytelności. Pomimo że dłużnik zaciągał liczne zobowiązania, w tym również zobowiązania kredytowe, banki czy instytucje parabankowe najczęściej pozostają bierne w tym zakresie. I o ile w początkowym okresie obowiązywania przepisów o upadłości konsumenckiej (początek 2015 r.) stan taki można było usprawiedliwiać niedoświadczeniem wierzycieli, nieznajomością prawa i błędnym przeświadczeniem na temat pozytywnych skutków braku zgłoszenia, o tyle dziś budzi to już wątpliwości (abstrahując od czysto biznesowej decyzji utrzymywania kosztownych działów prawnych do procedowania zgłoszeń wierzytelności w upadłościach konsumenckich). Jak wcześniej wyjaśniono, **błędne jest stwierdzenie, że brak zgłoszenia roszczeń przez wierzyciela skutkował będzie pominięciem**

ich umo
wobec k
zgłoszeń

Nacz
jest ich o
zgłosili s
alne inte
winy, gc
o ogłosz

W c
wierzyt
doktryr
ści, naw
to stano
je się jec
w stosu
siębiore
nie listy

Wpływ

Ban
powan
wierzy
i planie
wpływ
Swoją i
etapacl
■ zaję
zoł
■ ucz
pyt
■ zło
w r
urr
■ zlc

Jał
na pie.
ustawo
okrest

¹³ A. F
Mo

¹⁴ M.
dza

wierzycelności...

nościowe konsu-
płaty wierzycieli,
cel ustawy, czyli
). Wraz z ustale-
dłego powstałych
o wykonaniu tego
padłego powstałe
u spłaty, niezalez-
zy też nie.

rtacyjnym, zobo-
wywołanie choro-
wiązań do zapłaty
nania obowiązku
ywdę, zobowiązań
zonych przez sąd
prawcy próbie, jak
z przestępstwa lub
1 oraz, jak już była
jeżeli wierzyciel nie
owiązania, których
mentów, umów itp.
tów, często niezo-
awą do przechowy-
również podlegają
udowodnić zarzut
oby przecież miejsce
ierzyciela po całym
nieniem o umorzeniu
a upadłości, którym

wierzycelności

larzają się przypadki,
telności. Pomimo że
obowiązania kredy-
ostają bierne w tym
przepisów o upadło-
yło usprawiedliwiać
ędnym przeświadcze-
tyle dziś budzi to już
zymywania kosztow-
zycelności w upadło-
jest stwierdzeniem, że
będzie pominięciem

ich umorzenia, a w konsekwencji dalszą możliwością ich dochodzenia wobec konsumenta po zakończeniu postępowania upadłościowego. Brak zgłoszeń nie będzie również skutkował umorzeniem postępowania.

Naczelną zasadą postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych jest ich oddłużenie i ma to nastąpić niezależnie od tego, czy wierzyciele zgłosili swoje wierzytelności, czy nie. Irrelevantne będą również ewentualne intencje wierzyciela. Dla rozstrzygnięcia bez znaczenia będzie brak winy, gdy nie dokonano zgłoszenia (np. na skutek braku zawiadomienia o ogłoszeniu upadłości przez syndyka wynikającego z art. 176 ust. 1 p.u.).

W ciekawym artykule obejmującym problematykę braku zgłoszeń wierzytelności autorstwa A. Hrycaj wskazano, że pomimo rozbieżności doktryny w tym zakresie zasadne jest sporządzenie listy wierzytelności, nawet gdyby miała ona wskazywać na zerową kwotę uznania¹³. Jest to stanowisko jak najbardziej akceptowalne (i prawidłowe formalnie). Wydaje się jednak, że biorąc pod uwagę mniej formalny charakter postępowania w stosunku do konsumentów w porównaniu do postępowania wobec przedsiębiorców, zasadne będzie również dopuszczenie stanowiska, że sporządzenie listy wierzytelności nie jest konieczne¹⁴.

Wpływ stanowiska banku-wierzyciela na wysokość planu spłaty

Bankowi, jak każdemu innemu wierzycielowi biorącemu udział w postępowaniu upadłościowym, przysługuje – oprócz możliwości zgłoszenia wierzytelności i uczestniczenia w podziale funduszy masy upadłości i planie spłaty – wiele uprawnień. Jednym z najważniejszych jest możliwość wpływu na ukształtowanie przez sąd struktury planu spłaty wierzycieli. Swoją aktywność procesową w tym zakresie bank może przejawiać na kilku etapach postępowania, z których najistotniejsze to:

- zajęcie pisemnego stanowiska przed rozprawą w przedmiocie umorzenia zobowiązań lub ustalenia planu spłaty,
- uczestnictwo w rozprawie, udział w wysłuchaniu upadłego, zadawanie pytań,
- złożenie zażalenia (a nawet skargi kasacyjnej, co stanowi istotny wyjątek w ramach postępowania upadłościowych) na postanowienie w przedmiocie umorzenia zobowiązań lub ustalenia planu spłaty,
- złożenie wniosku o zmianę planu spłaty wierzycieli.

Jako że powyższe wyliczenie nie stanowi katalogu zamkniętego, już na pierwszy rzut oka widać, że wierzyciele w szerokim zakresie zostali przez ustawodawcę dopuszczeni do procesu ustalania wysokości planu spłaty i jego okresu oraz dalszych modyfikacji. Mogą pełnić istotną rolę w tym procesie.

¹³ A. Hrycaj, *Oddłużenie upadłego konsumenta a brak zgłoszeń wierzytelności w postępowaniu upadłościowym*, Monitor Prawniczy 2016, nr 2.

¹⁴ M. Medyński, K. Forsyński, *Status wierzyciela w postępowaniu upadłościowym osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej*, Monitor Prawa Bankowego 2016, nr 6.

W praktyce jednak uprawnienia te są wykorzystywane dosyć rzadko lub w sposób nieudolny. Oczywiście jest bowiem, że samo przesłanie do sądu stanowiska banku o treści: „nie wyrażam zgody na umorzenie zobowiązań (ustalenie planu spłaty) w wysokości...” może być dla sądu niewystarczające, bowiem nie pozwala na merytoryczną analizę spornych stanowisk. Za minimalne i podstawowe, aby sąd mógł wziąć stanowisko banku od uwagę, należałoby uznać choćby zapoznanie się przez bank z wnioskiem dłużnika o umorzenie zobowiązań bądź ustalenie planu spłaty (jego odpis jest doręczany wierzycielowi przez sąd) i przygotowanie choćby minimalnej polemiki z jego argumentacją zawierającej jednak przynajmniej śladowe ilości merytorycznego uzasadnienia. Przyjęcie założenia, że prawie każdy z wierzycieli oponować będzie przeciwko wnioskowi upadłego można bowiem uznać za pewne, zatem stanowisko zawierające tylko nieuzasadniony sprzeciw stanowi *superfluum*.

W praktyce częste są przypadki, gdy wierzyciele nie zajmują stanowiska do momentu rozstrzygnięcia, a następnie zaskarżają postanowienia sądu, co zdecydowanie przedłuża czas całego postępowania o kolejne miesiące. Czy decyduje tutaj rachunek ekonomiczny, czy może przekonanie wierzyciela (skądinąd słuszne), iż sąd tak wnikliwie zbada sytuację dłużnika, że plan spłaty zostanie wyznaczony w wysokości możliwie najwyższej? Założenie leżące u podstaw niskiego stopnia zaspokojenia wierzycieli w toku postępowania upadłościowego w stosunku do konsumentów oparte jest na przyznaniu wierzycielom niezwykle szerokich kompetencji ingerowania w proces upadłościowy. To, że wierzyciele z nich nie korzystają, nie może być przeszkodą do sprawnego prowadzenia postępowania. **Przekonanie, że sąd samodzielnie zadba w całości o interes wierzyciela przy całkowitym braku jego aktywności, jest sprzeczne z istotą upadłości konsumenckiej.**

Przepisy normujące plan spłaty dopuszczają możliwość jego modyfikacji i to zarówno na korzyść dłużnika (na jego wniosek, np. na skutek pogorszenia się możliwości zarobkowych), jak też na korzyść wierzycieli i z ich inicjatywy. Plan spłaty wierzycieli może być zmieniony przez sąd zawsze wtedy, gdy upadły nie jest w stanie wywiązać się z określonych w nim obowiązków. Jeżeli trwała przeszkoda wynika z okoliczności niezależnych, sąd może nawet uchylić plan spłaty wierzycieli i umorzyć w całości zobowiązania niewykonane dotychczas przez upadłego. Każdorazowo jednak przed wydaniem postanowienia sąd wysłuchuje wierzycieli, którzy nie pozostają tutaj bez głosu. W razie natomiast istotnej poprawy sytuacji majątkowej upadłego w okresie wykonywania planu spłaty, wynikającej z innych przyczyn niż zwiększenie się wynagrodzenia za pracę lub dochodów uzyskiwanych z osobiście wykonywanej działalności, każdy z wierzycieli oraz upadły może wystąpić z wnioskiem o zmianę planu spłaty wierzycieli. W tym zakresie sąd orzeka także po uprzednim wysłuchaniu m.in. wierzycieli objętych planem spłaty, a na postanowienie przysługuje zażalenie. W żadnym zatem z powyższych przypadków wierzyciel nie ma związanych rąk i może brać czynny udział w postępowaniu, uzyskując realny wpływ na wysokość i czas trwania planu spłaty.

V
wion
zgłos
tu u
uzys
praw
pow:
nia p
post:
upad
A
tylko
pre:
ność
go p
do u
zażal
zdro
oraz
miej:
na k
znan
drug
Rejo
niu c
przy
okoli
który
z up
we, v
co de
F
które
kred:
nikó
korz:

Pods

U
wym:
nia k

15 P.

16 Pc

ytelności...

osyć rzadko lub do sądu stano- rzązań (ustalenie ące, bowiem nie malne i podsta- leżałoby uznać norzenie zob- y wierzycielowi o argumentacją go uzasadnienia. cędzie przeciw- tem stanowisko n.

nują stanowiska nowienia sądu, olejne miesiące. onanie wierzy- ję dłużnika, że wyższej? Zało- rzycieli w toku tów oparte jest cji ingerowania stają, nie może rzekonanie, że zy całkowitym onsumenckiej.

ego modyfikacji tek pogorszenia li i z ich inicja- ł zawsze wtedy, m obowiązków.

sąd może nawet unia niewykona- rydaniem posta- tutaj bez głosu.

długo w okresie : zwiększenie się ście wykonywa- pić z wnioskiem akże po uprzed- a postanowienie dków wierzyciel vaniu, uzyskując

W art. 491¹⁹ ust. 4 p.u. uregulowano sytuację wierzycieli, którym odmówiono uznania na liście wierzytelności albo którzy swoich wierzytelności nie zgłosili i którzy z tego względu nie zostali ujęci w planie spłaty. Do momen- tu umorzenia zobowiązań nie jest bowiem wykluczone, że taki wierzyciel uzyska tytuł egzekucyjny w postaci prawomocnego orzeczenia sądowego lub prawomocnej decyzji administracyjnej albo w związku z podjęciem postę- powania (art. 145 ust. 1 p.u.), albo wskutek wszczęcia nowego postępowania przeciwko upadłemu. Jest to dopuszczalne, gdyż uprawomocnienie się postanowienia o ustaleniu planu spłaty oznacza zakończenie postępowania upadłościowego (art. 491¹⁴ ust. 3 p.u.)¹⁵.

Aktywność wierzycieli może przynieść zaskakujące konsekwencje, nie tylko w zakresie wzruszenia niekorzystnego rozstrzygnięcia, lecz także przedstawienia nieznanymi sądowni pierwszej instancji faktów czy okolicz- ności. Taka sytuacja miała miejsce w ramach postępowania upadłościowe- go prowadzonego przed Sądem Rejonowym w Bydgoszczy, gdzie doszło do umorzenia zobowiązań upadłej. Na postanowienie złożone zostało zażalenie przez dwie instytucje kredytowe. Pomimo bardzo ciężkiej sytuacji zdrowotnej upadłej Sąd drugiej instancji uchylił zaskarżone postanowienie oraz przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Abstrahując w tym miejscu od merytorycznej zasadności takiego orzeczenia, wskazać należy na kilka elementów, które umknęły Sądowi Rejonowemu w toku rozpo- znania sprawy. Zalecenie wynikające z uzasadnienia postanowienia Sądu drugiej instancji było następujące: „W dalszym toku sprawy (...) [Sąd Rejonowy] ustalili zatem plan spłaty wierzycieli po ponownym wysłucha- niu dłużniczki, stosownie do treści art. 491¹⁵ p.u. i po ustaleniu, czy lokal przy ulicy (...) w B. lub inny lokal był kiedyś własnością upadłej, w jakich okolicznościach »wyszedł« on z majątku upadłej, czy syn wnioskodawczyni, który z nią wspólnie zamieszkuje, prowadzi wspólne gospodarstwo domowe z upadłą i jakie dochody osiąga oraz jakie posiada możliwości zarobko- we, w jakim zakresie pomaga upadłej, co stało się z rzeczami ruchomymi, co do których upadła zawarła umowy o przewłaszczenie”¹⁶.

Powyższy przykład pokazuje, że wierzyciele, a w szczególności banki, które przy zaciąganiu przez dłużników zobowiązań badają ich zdolność kredytową, a zatem posiadają często dość szerokie informacje na temat dłuż- ników (czasami nawet dysponują wiedzą szerszą niż sąd), mogą skutecznie korzystać z przysługujących im uprawnień.

Podsumowanie

Ustalenie liczby wierzycieli oraz wysokości zobowiązań upadłego ma wymierny wpływ na dalsze procedowanie prowadzące finalnie do oddłuże- nia konsumenta. To, czy wierzytelność zostanie przez wierzyciela zgłoszona

¹⁵ P. Zimmerman, *Prawo...*, komentarz do art. 491¹⁹ p.u., Nb. 6.

¹⁶ Postanowienie SO w Bydgoszczy z 21.06.2017 r. (VIII Gz 83/17), niepubl.

w terminie, determinuje dalszą możliwość zaspokojenia chociażby w toku wykonywania planu spłaty wierzycieli. Nie zgłaszając wierzytelności, bank traci bezpowrotnie nie tylko możliwość uczestnictwa w planie podziału, lecz także w planie spłaty, który najczęściej obejmuje maksymalny okres trzech lat.

Bank może mieć także realny wpływ na wysokość planu spłaty. Często właśnie ten plan jest jedyną szansą na wyegzekwowanie jakichkolwiek środków od dłużnika, który - co prawda - ma możliwości zarobkowe, ale nie ma majątku ani legalnej pracy z wynagrodzeniem przewyższającym kwotę wolną od egzekucji. W praktyce autorzy spotkali się z sytuacją ustalenia w podobnej sytuacji na rzecz banku, będącego jedynym wierzycielem upadłego, planu spłaty w wysokości 5 tys. zł miesięcznie na okres 36 miesięcy. Upadły był wykształconym prezesem zarządu dwóch spółek, jednak nie pobierał z tego tytułu wynagrodzenia, a w związku z prowadzonym od kilkunastu lat postępowaniem egzekucyjnym jego wynagrodzenie z tytułu umowy o pracę nigdy nie przekraczało pensji minimalnej. Dzięki postępowaniu upadłościowemu bank ma szansę otrzymać od dłużnika przynajmniej część należnej kwoty.

Autorzy niniejszej publikacji zgodnie przyznają, że brak zgłoszenia wierzytelności przez bank, jako instytucję zaufania publicznego, stanowi oczywiste naruszenie jego interesów, a w konsekwencji może stanowić także naruszenie interesów jego klientów. Jak bowiem pokazuje praktyka, prawie zawsze jest szansa na uzyskanie przez wierzyciela częściowego chociażby zaspokojenia w postępowaniu upadłościowym konsumenta, a jest to tym bardziej realne, im bardziej aktywny jest udział wierzyciela w tym postępowaniu. Taka relacja jest zgodna z celem wprowadzenia do polskiego porządku prawnego instytucji upadłości konsumenckiej, która - co do zasady - ma premiować aktywny udział wierzycieli w postępowaniu wobec ich dłużnika.

MATEUSZ MEDYŃSKI

radca prawny i wspólnik w Zimmerman i Wspólnicy sp. k., doradca restrukturyzacyjny i wiceprezes zarządu w Zimmerman Filipiak Restrukturyzacja S.A.

BARBARA SZCZEPKOWSKA

radca prawny w Zimmerman i Wspólnicy sp. k.

KONRAD FORYSIAK

radca prawny w Zimmerman i Wspólnicy sp. k.

kancelaria specjalizuje się w prawie upadłościowym i egzekucyjnym oraz poprzez Zimmerman Filipiak Restrukturyzacja S.A. także w prawie restrukturyzacyjnym

W KOL

■ **Kat**
San
- glc

■ **Jan**
Naru

■ **Woj**
Dzia
zmie

■ **Raf**
Now
- wy

■ **Raf**
Wpł
gwa

Mor
Prawa Bc

Adres red
ul. Księż
05-250 F
Tel. +48
+48 602
a.krzycki

Redaktor
Dr Toma

Redaktor
Anna Kr

Rada Pro
Dr Krzys
Dr hab. l
nadzw. l